

Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΑΪΡΗΣ

Ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιπέτειος τοῦ νεωτέρου Σωκράτη· Ὁ Καΐρης μαχητής, μετ' ὅσων τοῦ Ὑψηλάντη· Ὁ ἰδρυτὴς τῆς Θεοσεβείας, καὶ οἱ μαθηταὶ του· Ὁ φανατισμὸς τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου· Ὁ Κανάρης συλλαμβάνει τὸν Ἀϊρσαίαρχον· Μία δραματικὴ σκηνὴ στὴν Ἱερὰ Σύνοδο· Ὁ Καΐρης ἐξέριστος· Δίκη καὶ καταδίκη του· Ὁ τραγικὸς θάνατός του.

Στὴν κεντρικὴ πλατεία τῆς Ἀνδρου ὑψώνεται μαρμάρειν καὶ ἐπιβλητικὴ ἡ μορφή τοῦ Θεοφίλου Καΐρη ποῦ τὴν ἐστησαν πρὸ ἐτῶν οἱ συμπατριῶται του. Ἀποτελεῖ μὴ, ἔστω καὶ ἀργολοπημένη, ἱκανοποίηση στὴ μνήμη ἐνὸς σοφοῦ καὶ πατριώτη ποῦ παρεγγήγησε τρομερὰ στὴν ἐποχὴ του καὶ ὑπέφερε πολλὰ πίκρες.

Ὁ Θεοφίλος Καΐρης γεννιήθηκε στὴν Ἀνδρὸν στίς 19 Ὀκτωβρίου 1784 ἀπὸ ἀρχοντικὰ οἰκογένεια. Τὸν βάπτισαν Θωμᾶ καὶ ἀπὸ μικρὸς ξεχώρισε ἀπὸ τ' ἄλλα παιδιὰ μετ' ὁσοβαρὸ καὶ στοχαστικὸ χαρακτῆρα του. Σὲ ἡλικία ὀχτῶ χρονῶν οἱ γονεῖς του τὸν ἐπέστειλαν στὴν ἀμυζήσουσα τότε Ἑλληνικὴ Σχολὴ τῶν Κυδωνίων ποῦ τὴ διηύθυνε ὁ ὀνομαστός Λιδάσκαλος τοῦ Γένους Γρηγόριος Σαράφης. Ἐκεῖ διδάχτηκε Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἀπὸ τὸ διευθυντὴ καὶ φυσικομαθηματικὰ ἀπὸ Βενιαμὴν τὸ Λέσβιο. Ὅσο ἐπρόκοβε στὶς σπουδὲς του ὁ Θωμᾶς τόσο μεγάλωνε μέσα του ἕνας ἀκόμημιτος πόθος: Νὰ βρῆ τὴν ἀληθινὴ Θεοότητα. Νύχτες ὀλόκληρες ὁ φιλοσοφικὸς του νοῦς ἐμμενεύετο ἀγρυπνῶν, καρφομένος στὴν ἐπίμονη αὐτὴ ἰδέα.

Στὸ μεταξύ ἡ οἰκογένειά του στὴν Ἀνδρὸν περνοῦσε περιπέτειες. Ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς του πέθαναν καὶ ἄλλοι ἀποτραβήχτηκαν σὲ μοναστήρια νὰ καλογερέθουν. Οἱ γονεῖς του ἐκάλεσαν τὸ Θωμᾶ στὴν Ἀνδρὸν καὶ τότε παντρελοῦσαν μετ' ἑνὴ πλούσια καὶ ὁμορφὴ κόρη, ἀλλ' ὁ νεαρὸς φιλόσοφος τοῦς ἐδῆλωσε καθαρὰ, ὅτι ἤθελε ν' ἀφιερωθῆ τῇ ζωῇ του στὶς μελέτες του, ἔργων καὶ πλῆξ στὴν Πίστι τῆς Ἱταλίας.

Στὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον ἐφοίτησε μετ' ἄλλο φιλελεύθερο πνεῦμα, τὸν ἀγώγιμα Προφουρογοῦ τῆς Ἑλλάδος Κολέττη... Ἀπὸ τὴν Ἱταλία ὁ Καΐρης ἐπῆγε σὸ Παρίσι, ὅπου ἐσπούδαζε ὀχτῶ χρόνια, συνανατρεφόμενος καὶ τοὺς μεγαλειετέροις θεολόγους τῆς ἐποχῆς. Στὰ 1810 γυρίζει στὴν Ἀνδρὸν, ἀπ' ὅπου τὸν προσκαλοῦν νὰ διδάξῃ στὴν περίφημη Εὐαγγελικὴ Σχολὴ Σμύρνης. Γίνεται καθηγητὴς τῆς Σχολῆς αὐτῆς, διδάσκει φυσικομαθηματικὰ καὶ διατρέχει, ὅπως καὶ στὴ Σχολὴ τῶν Κυδωνίων, ὅπου διορίστηκε ἀργότερα. Ἡ βαθεῖα ἐπιστημοσύνη του, ἡ ῥητορικὴ του, ἡ ἀσθητικὴ ἠθικὴ του, ὁ ἐνθουσιασμὸς του γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ Δικαιοσύνη, διαφημίζον τὸν Καΐρη σὸ ὅλο τὸ Γένος.

Στὸ 1821 ὁ Καΐρης κατ' ἐπιταγήν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, κ' ἔπειτα πηγαίνει στὴν Ἀνδρὸν. Ὅταν τὸν καράβι ποῦ τὸν ἔφερεν πέρασε ἀπὸ τὰ Φαράδα, ὁ Καΐρης ἐμαθε τὸ κήρυγμα τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως καὶ τὴν πρώτη νύχτη, σὸ Βαλτέτσι. Συγκλημμένος βγαίνει σὸ νησι, καλεῖ σὲ δοξολογία τοὺς Φαρισαίους καὶ ἐκφωνεῖ ἕναν ὑπέροχο λόγο.

— Ἀπὸ σήμερον, φωνάζει, θά μιμηθῶ τὸν Πέτρον τὸν Ἐρημίτη τῆς Σταυροφορίας!... Καλῶ τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος σὲ συναγεμώ!...

Καὶ ὁ Καΐρης ἐκοίτησε τὴν ὑπόσχεσί του. Μετ' ἀλογορικὸ ῥάσο, μετ' ὁ καθὶ σὸ χέρι, ἐγύριζε στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, ὑστερα σὸ Μοριά καὶ στὴ Ρομυλία, κηρύττοντας ὅτι «θέλημα Θεοῦ εἶνε νὰ λυτρωθῆ τὸ Γένος!». Ἀργότερα τὸν βλέπομε στὴ Θεσσαλία, ἀρματομένο μετ' ὁ ὅσων ποῦ εἶχε συγκροτήσῃ ὁ Δημ. Ὑψηλάντης.

Ἄλλ' ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ τοῦ Ὀλύμπου ἐπῆγε ἀσχημα. Οἱ ἐπαναστάται, μὴ γνωρίζοντες τὰ μέτρα, ἀπομονώθηκαν σὲ ὄρη μᾶχης καὶ ἤδραν σὲ κακὴ θέσι. Καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, νησιῶκοι, καταματωμένοι, ὀδηγοῦμενοι ἀπὸ τὸν Καΐρη—ποῦ κ' αὐτὸς εἶχε ἔλθῃ στὰ πόδια—ἔφτασαν τέλος, ὅσοι ἐπέζησαν, στὸν Ἀσπροπόταμο, ὅπου τὸ ἐπαναστατικὸ σῶμα διαλύθηκε.

Ἀπὸ τότε, γιὰ ὅλους τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες του, ὁ Καΐρης ἐγενε δημοφιλὴς καὶ τ' ὄνομά του σεβαστὸ στὸν Ἑλληνικὸ λαόν. Ὁ φιλόσοφος καὶ πατριώτης ἐλαβε μέρος σὲ ὅλες τὶς Ἐθνοσωλευτικὲς καὶ διακριτικὲς πάντοτε γιὰ τὴν ἰκανότητά του νὰ καταπραῖνῃ τὰ πᾶσι καὶ νὰ συμπληρῶν τοὺς ἀγωνιζομένους Ἑλληνας.

Ὅταν ἤρθε ὁ Καποδιστριας στὴν Αἴγινα, κατὰ τὴν τελετὴ τῆς ὑποδοχῆς του, ὁ Καΐρης, ἐξέφρονε ἐκ τοῦ προχείρου ἕνα θαυμάσιο λόγο. Ἐπειτα, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἰδρύσῃ

Ὁρφανοτροφεῖον στὴν Ἀνδρὸν γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ σ' αὐτὸ τὰ παιδιὰ τῶν πεσόντων ἀγωνιστῶν καὶ ἄλλα. Γιὰ νὰ πεῖσι ἐπιλοχότερα τὴν κοινωνία γιὰ τὶς ἀγαθὲς του προθέσεις, ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ πῆρε τὸ ὄνομα Θεοφίλος. Ἐπειτα ἐπῆγε στὴν Εὐρώπη γιὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἐράνους μεταξὺ τῶν ἁμογενῶν καὶ νὰ μελετήσῃ πῶς λειτουργοῦν ἐκεῖ τὰ ὁμοίου εἶδους ἰδρύματα. Στὰ 1835 ἐναγύρισε στὴν Ἀνδρὸν καὶ ἄρχισε μετ' ἀδραστηριότητα νὰ χρίξῃ τ' Ὁρφανοτροφεῖον του.

Ὁ Καΐρης ἔσους μετ' ἀρχαία φιλοσοφικὴ λιτότητα, ἦταν ἐχθρὸς τῶν ἐπιδείξεων καὶ τῶν τιμῶν. Ἀρνήθηκε νὰ δεχθῆ τὸ παράσημο μετ' ὁ ὅποιον θέλησε νὰ τὸν τιμῆσῃ ὁ Βασιλεὺς Ὀθών. Ἀργότερα ὅταν τὸν διώρισαν καθηγητὴ τῆς Φιλοσοφίας σὸ νεοσύστατο Πανεπιστήμιον, ἀπέφυγε καὶ τὴν τιμὴ αὐτὴ μετ' ὀραίας ἐκφράσεως μετριοφροσύνης.

Στίς 9 Ἰανουαρίου 1836 ἐγενίαν τὰ ἐγκαινία τοῦ Ὁρφανοτροφείου καὶ ἄρχισε ἡ διδασκαλία. Οἱ μαθητὰ γρήγορα ἐφθασαν τοὺς 200. Ὁ Καΐρης ἐδίδασκε σχεδὸν μόνος τὸ ὅλα τὰ μαθήματα. Ἐχόντας ὅμως ἀπὸ παιδιὰ ἰδιαίτηρη γλῶσσι τῆς Φιλοσοφίας καὶ στὴ θρησκευτικὴ ἔρευνα, ἀνάπτουσε στοὺς μαθητάς του καὶ *θηρησολογία* (χορὴν νὰ τὴν ἔχη σὸ πρῶγμα), δηλαδὴ τὶς βάσεις καὶθε θεησκειας, ἀπεφροντας νὰ κινή δικὲς του κρίσεις γιὰ τὶς διάφορες θεωρίας, καὶ ἀφήνοντας ἐκεῖ τὸ μυαλὸ τῶν ἀκατοῦν τὸν νὰ ταλαντεύετα ἀνάμεσα σκότους καὶ ἀλήθειας. Στους πῶ ἐπιπλέοντες μαθητάς του ὁ Θεοφίλος, μουσικὰ, τὴ νύχτα, σὲ γλῶσσαι Λαοικῆ, ἐμπεστυοταν ἕνα νεὸ δόγμα ποῦ ἦταν τῆς μόδας τότε στὴ Γαλλία, τὸ λεγόμενο «*Σύστημα τοῦ Φιλανθρωπισμοῦ*» ἀλλὰ κ' αὐτὸ μεταρρυθμιμένο κατὰ τὶς ἰδέες του. Τὴ θρησκεία τοῦ αὐτοῦ ὁ Καΐρης τὴν ὀνόμαζε *Θεοσεβεία* καὶ ἦταν φανερό ὅτι δὲν παραδέχονταν πολλὰ ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς Χριστιανισμοῦ.

Στὸ ἀκουσμα τῆς διδασκαλίας αὐτῆς ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐταράχθηκε. Ἡ Ἱερὰ σύνοδος στίς 10 Ἰουλίου 1839 ἀπήνησε ἀπὸ τὸν Καΐρη νὰ στελεθῇ ὑπογεγραμμένο τὸ κείμενον τὸν Συμβόλιον τῆς Πίστεως, ὅπως τὸ καθήρισε ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Νίκαιας. Ὁ ἰδρυτὴς τῆς Θεοσεβείας ἀρνήθηκε μετ' ὀρτο. Ἡ ἀπάντησις του τῆς τῆς Ἀγίουσταν ἦταν τέτοια, ὥστε χωρὶς νὰ δηλώσῃ καθαρὰ φρόνημα ἀδείας, δὲν παραδεχότανε ἀνεπιφύλαχτα κανένα ἀπὸ τὰ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὅταν ἡ Ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν τὴν ἀρνήσι τοῦ ἐρημίτου τῆς Ἀνδρου, μεγάλος ἀναταραχὸς σημάχθηκε μετὰ τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος. Ἀρχιερεὶς καὶ παπάδες ἐφύριζαν μετ' ἀνανάκτησι ὅτι ὁ Θεοφίλος Καΐρης εἶνε «*αἰρετικὸς*», «*ἀντιχριστός*» κλπ. Ἡ Κυβέρνησις ἐστειλε δεύτερον, αὐστηρότερον ἔγγραφο, σὸ ὅποιο ὁ Καΐρης ἀπήνησε πάλι μετ' ὑλεκφυγῆς. Τότε ἀπεφασίθη νὰ ληφθοῦν ἐναντίον του τὸν Ἀϊρσαίαρχον δραστηριο μέτρα καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ Στόλου Κωνσταντῖνος Κανάρης, ὁ ἐνδοξὸς Πυρπολητής, ἐκλήθη σὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν καὶ ἐλοβε σχετικὲς διαταγῆς.

Κατὰ τὸ Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἐτους ὁ Κανάρης, μ' ἕνα πολεμικὸ, ἐπῆγε στὴν Ἀνδρὸν, συνέλαβε τὸν φιλόσοφο καὶ τὸν ἔφερε στὰς Ἀθήνας ὑπόδικον. Τὸ γεγονός ἐκανε μεγάλον κρότο! Ὁ Καΐρης, φρονουόμενος ἀπὸ ἐνόληους στρατιῶτες, ὀδηγήθηκε μαρσπὰ στὴν Ἱερὰ Σύνοδο, ὅπου κατηγορήθηκε ὡς ἀρχηγὸς Αἰρεσεως. Ἄλλὰ καὶ πάλι ἀρνήθηκε μετ' ἡ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὸ «*Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα Παντοκράτορα*» κλπ. Εἶχε τὶς δικὲς του περὶ θεότητος ἰδέες, καὶ μεγαλόφωνα διαμαρτυρήθηκε ἐνόπιον τῶν ἀρχιερέων:

— Δὲν ἐπιτρέπω σὲ κανένα, εἶπε, νὰ μᾶξῃ τὴ συνειδήσι μου! Εἴμεθα ὁ Κράτος ἐλεύθερον, ποῦ καυχᾶται γιὰ τὴν ἀνεξέθρησκεία του! Δὲ βρισκόμαστε στὴν Ἰσπανία τῶν χρόνων τῆς Ἱερᾶς Ἐξουσίας!..

Καὶ λέγοντας αὐτὰ, ἦτανε πολὺ πεσιωμμένος. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀρνήσι του αὐτῆ, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τὸν καθήρησε ἀπὸ τὸ ἱερατικὸν τοῦ ἀξίωμα, καὶ ἡ Κυβέρνησις τὸν ἐστειλε ὑπόδικον σὸ Μοναστήρι τῆς Σμαίδου. Ὁ Καΐρης ἦταν γέρος κιά, ἀδυνατισμένος, ἀρρωστος. Οἱ κολύβιοι τοῦ ἔκαναν πολὺ κακὴ ὑποδοχὴ καὶ τὸν μεταχειρόνταν μετ' τυφλὸ φανατισμό, *σάν ἀντιχριστο*. Θὰ τὸν ἐσκότωναν δὲ ἀσφαλῶς, ἀν

Θεοφίλος Καΐρης

